

KABIR SEHGAL

CARTEA BANILOR

*Înfloritoarea viață a banilor
și felul în care istoria lor ne-a modelat pe noi*

Prefață de Muhammad Yunus,
laureat al Premiului Nobel pentru Pace

Traducere din limba engleză de
Bogdan Ghiurco

 ACT și Politon

2021

Această ediție este publicată prin acordul cu
Grand Central Publishing, New York, USA.

Coined: The Rich Life of Money and How Its History Has Shaped Us

Copyright © 2015 by Kabir Sehgal

Originally published by Grand Central Publishing,
a division of Hachette Book Group, Inc.
All rights reserved.

© 2021 Editura ACT și Politon, pentru prezenta ediție românească

Editura ACT și Politon

Str. Înclinată, nr. 129, Sector 5, București, România, C.P. 050202.

Tel: 0723 150 590, e-mail: office@actsipoliton.ro

www.actsipoliton.ro

Traducător: **Bogdan Ghiurco**

Redactor: **Dana-Ioana Chiriță**

Tehnoredactor: **Teodora Vlădescu**

Coperta: **Marian Iordache**

Copyright Manager: **Andrei Popa**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SEHGAL, KABIR

Cartea banilor / Kabir Sehgal; trad.: Bogdan Ghiurco. - București:

ACT și Politon, 2021

ISBN 978-606-913-745-1

I. Ghiurco, Bogdan (trad.)

336

AVERTISMENT: Distribuirea, copierea sau piratarea în orice fel a acestei cărți nu este pedepsită numai prin lege, dar contravine și tuturor normelor și principiilor etice și sănătoase pe care un astfel de titlu le promovează. Ce fel de efect va avea energia pe care vreți să o transmiteți mai departe, dacă aceasta vine prin furt, ilegalitate și lipsă de respect față de autor și față de toți cei care au contribuit la crearea acestei cărți, astfel ca ea să ajungă la dumneavoastră? Împărtășiți cu ceilalți informațiile importante, valorile și lecțiile pe care le-ați aflat din acest material, într-un mod corect și responsabil.

Cuprins

Prefață	9
Introducere	13
Partea I: Mentea. Originile unei idei	29
Capitolul 1. Lumea e o junglă <i>Biologia schimbului</i>	31
Capitolul 2. Câteva dintre gândurile mele <i>Psihologia banilor</i>	69
Capitolul 3. Profund îndatorat <i>Antropologia datoriilor</i>	111
Partea a II-a: Corpul. Formele materiale ale banilor	153
Capitolul 4. Redutabili și statornici <i>O scurtă istorie a banilor grei</i>	155
Capitolul 5. De preferință, slab și diluat <i>O scurtă istorie a banilor ușori</i>	199
Capitolul 6. O retrospectivă asupra perspectivelor <i>Viitorul banilor</i>	255

Partea a III-a: Sufletul. Un simbol al valorilor	307
Capitolul 7. Îngeri investitori	309
<i>Religia și banii</i>	
Capitolul 8. Complexul de vinovăție	353
<i>Arta banilor</i>	
Epilog	391
Mulțumiri	395
Lista ilustrațiilor	401
Bibliografie selectivă	403
Note	413
Despre autor	467

== PARTEA I ==

Mintea

Originile unei idei

CAPITOLUL 1

Lumea e o junglă

Biologia schimbului

„Păstrez subiectul cercetărilor mele în permanență
dinaintea ochilor și aștept ivirea zorilor, până când,
încet-încet, totul se luminează pe deplin și clar.“

— *Isaac Newton*¹

„Omul are aproape constant nevoie de ajutor din partea
semenilor săi.“*

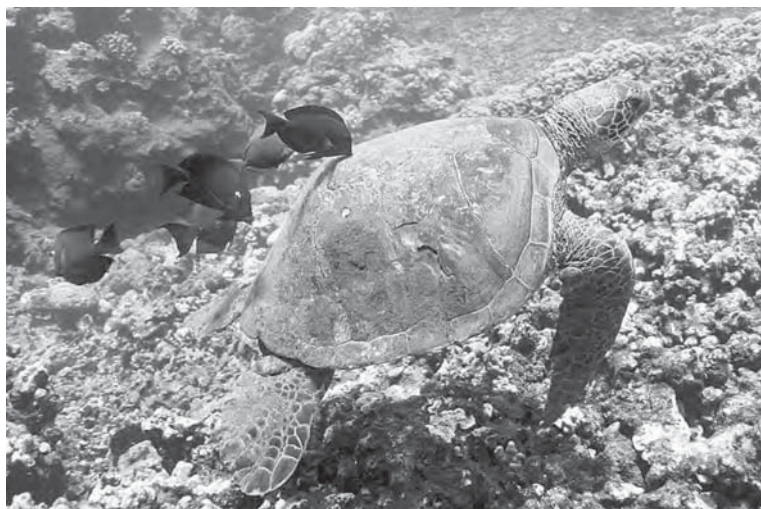
— *Adam Smith*²

„Dar mai multe plantule de vâsc, crescând alături pe
aceeași ramură, pot fi considerate mai just ca luptând
una cu alta. Deoarece vâscul este răspândit de păsări,
existența lui depinde de ele; și, exprimându-ne metaforic,
se poate spune că el luptă cu alte plante fructifere.“**

— *Charles Darwin*³

* Adam Smith, *Avuția națiunilor*, trad. Monica Mitarcă, Editura Publica, București, 2011, p. 80. (n.tr.)

** Charles Darwin, *Originea speciilor prin selecție naturală sau păstrarea raselor favorizate în lupta pentru existență*, Editura Academiei Republicii Populare România, București, 1957, p. 85. (n.tr.)

*Un exemplu de schimb simbiotic în lumea naturală:
peștii care curăță o broască țestoasă verde.*

Golful zbârnâia de activitate subacvatică, în timp ce leii de mare și peștii colorați treceau iute pe lângă mine. Înotând în larg, am fost învăluit de un curent de apă rece ca gheața. Căutând un loc mai cald, m-am răsucit și m-am îndreptat spre o creastă îngustă care primea mai multă lumină solară. Numai că m-am zgâriat la picior de un bolovan zimțat și am rămas pe loc — așteptând. M-am agățat de o stâncă vulcanică neagră, acoperită cu o depunere de alge lipicioase. Și atunci, am înțeles.

Expediția mea în căutarea originii banilor a început sub apă. Nu umblam să descopăr vreun cufăr furat dintr-o corabie de pirați scufundată, ci o altfel de comoară. Prietena mea a tras adânc aer în piept și s-a scufundat mai bine de trei metri, până la fundul crestei, de unde a scobit cu mâinile goale și a scos la iveală un mic obiect verde, de culoarea dolarilor. A ieșit la suprafață și l-a adus spre mine, ca să-l pot vedea mai de aproape.

— Asta căutam, a spus ea.

Cu siguranță, știa despre ce vorbește... doar ecosistemele marine erau domeniul ei de cercetare.

O chema Rachel Gittman. Iar pentru ea, nu era vorba despre bani. „Nimeni nu se apucă de știință pentru bani“, îmi spusese ea râzând. „De la bun început, nu am câștigat prea mulți.“

Rachel crescuse la o fermă din ținutul Prince George, Virginia, unde își petrecuse o mare parte din timp afară, în natură, expusă intemperiei: „Când eram mică, mă fascina natura și voiam să înțeleg cât mai multe despre lumea naturală.“

Acum, la aproape 30 de ani, era doctorandă în domeniul ecologiei la Universitatea din Carolina de Nord, Chapel Hill. Și mă ajuta să înțeleg mai bine lumea și să aflu mai multe despre bani.

Dar pentru a învăța de la ea, a trebuit să pășesc pe urmele ei.

Am început căutarea originii banilor într-un loc neobișnuit. Un loc firesc pentru startul expediției mele de înțelegere a banilor ar fi fost Valea Marelui Rift din estul Africii, căutând obiecte ce au fost folosite ca monedă de schimb, într-o zonă în care au fost descoperite numeroase fosile umane timpurii; sau în vestul Turciei, care a fost cândva leagănul Regatului Lydiei, unde, probabil, au fost inventate monedele, în secolul al VII-lea î.Hr. Dar a-mi începe expediția în aceste locuri ar fi fost ca și cum aș fi dat startul unui meci de baseball în repriza a opta. NASA a calculat că existența umană cuprinde 800 de generații. Dintre acestea, peste 600 au locuit în peșteri și doar ultimele generații au cunoscut tiparul.⁴ Altfel spus, oamenii au populat doar 0,004% din istoria Pământului.⁵ Prin urmare, am călătorit într-un loc în care oamenii moderni au lăsat o amprentă mai neînsemnată, așa încât să pot observa originea organică a schimbului.

Mă aflu în Oceanul Pacific, lângă ecuator, departe de coasta Ecuadorului, într-o barcă cu motor legănată de valuri, denumită inspirat *Destiny*. Călătoream către Insula Isabela, parte din Arhipelagul Galapagos, pentru a o întâlni pe Rachel.

Am ales aceste insule dintr-un motiv bine stabilit. Era același arhipelag care îl inspirase pe Charles Darwin să descopere teoria evoluției prin selecție naturală. El scria în

cartea sa despre originea speciilor că expediția lui la bordul *HMS Beagle* și observațiile sale despre Galapagos vor „aduce o oarecare lumină asupra originii speciilor — acest mister al misterelor”.⁶ O călătorie în Galapagos putea, de asemenea, să facă oarecum lumină și asupra originii banilor și, în mod specific, asupra naturii schimbului.

Era o zi perfectă, sub un cer albastru infinit, în adierea brizei oceanului, care înmuia căldura. Rachel m-a întâmpinat pe chei, purtând o șapcă bleu de baseball inscripționată cu sigla echipei UNC, un tricou de aceeași culoare, pantaloni scurți negri și ochelari de soare. Se afla în Galapagos ca membră într-un proiect de cercetare ce studia viața marină din ecosistemele de mangrove. Am pășit pe un drum nisipos și, după vreo 35 de minute, lecția mea a început.

— Schimbul se petrece peste tot în aceste insule, a spus Rachel. De la baza până la vârful lanțului trofic.

Așa că am început de la bază.

Ne-am plimbat printre mangrove, am trecut pe lângă un leu de mare adormit (și pe lângă rahatul lui), pe sub un corb de mare cu picioare albastre care plana în zbor, am ocolit vreo treizeci și ceva de iguane marine și am ajuns la Concha de Perla, un golfuleț din partea de sud-est a Insulei Isabela. Ne-am pus tubul de respirat și înotătoarele — și ne-am scufundat în ocean.

Când a ieșit la suprafață, Rachel ținea în mână un arici de mare, verde ca dolarii. Mi-a povestit despre ei, dar n-am reușit să găesc și eu unul — însă am fost încântat de cunoștințele ei. Aceasta avea să fie prima mea lecție despre cum decurge schimbul în Galapagos. Ariciul de mare are nevoie de energie pentru a supraviețui, așa că mănâncă

alge. Este un animal erbivor, care ciugulește alge, concurând pentru hrană cu peștii damsel. Se întâmplă uneori ca un pește damsel să prindă un arici de mare de țepi și să-l ducă în altă parte, departe de alge.⁷ Dar acest exemplu este despre cum un organism are de câștigat pe socoteala celuilalt.

Pentru a găsi un exemplu de simbioză (un schimb reciproc avantajos pentru două organisme diferite), a trebuit doar să mă scufund și să privesc în jur. Pe o stâncă de lavă, se afla o broască țestoasă de mare cu carapacea având diametrul de vreo 60 de centimetri. Își întinsese înotătoarele, pentru ca cinci labride să mănânce paraziții de pe ele și să i le curețe. Dacă sunt lăsați să se descompună, paraziții pot ajunge să formeze pe carapacea țestoasei un înveliș lipicios de carbonat de calciu care, în principiu, nu este dăunător, deși în cazul altor specii, da. În alte „spălătorii” subacvatice, un pește sanitar înotă chiar și prin gura unui pește mai mare, pentru a-i îndepărta paraziții din zonele greu accesibile.

Rachel mi-a explicat că simbioza este o componentă crucială a ecosistemelor marine, numeroase organisme contând unul pe celălalt pentru supraviețuire și reproducere. Mi-a povestit despre schimbul dintre polipii coralilor și zooxante. Deși este un proces greu de observat cu ochiul liber, sub îndrumarea ei, am reușit. Coralii formează schelete dure, secretând carbonat de calciu, care se transformă apoi în recife cu rol de habitat pentru mii de specii marine. Zooxantele sunt microalge ce locuiesc în țesutul coralilor. Prin procesul de respirație celulară, coralul produce dioxid de carbon. Zooxantele folosesc dioxidul de carbon în fotosinteză. Subprodusele fotosintezei sunt oxigenul și niște

compuși organici ce furnizează energia de care are nevoie coralul.⁸ Zooxantele oferă coralilor hrană. Coralii oferă zooxantelor adăpost.

Aventura mea în căutarea originii banilor a început între-bându-mă, în primul rând, de ce-i folosim. Pentru a apela iarăși la analogia din baseball, e greu de stabilit care este obiectivul jocului doar privind o bătă de baseball. Scopul acestui sport e să acoperi mai multe baze decât echipa adversă. Băta nu e decât o unealtă pentru a-ți atinge țelul. În mod similar, o bancnotă de 1 dolar nu este decât un instrument care facilitează schimbul.

La nivel elementar, oamenii practică schimbul pentru a obține lucruri de care au nevoie în vederea supraviețuirii, cum ar fi hrana și adăpostul. Chiar dacă banii sunt o invenție omenească, toate organismele practică schimbul pentru a supraviețui. Noi, oamenii, ne bazăm pe alte organisme pentru a ne păstra sănătatea — de exemplu, pe microorganisme de pe piele sau din gură. În intestin, trăiesc peste 100 de trilioane de astfel de organisme, bacteriile ajutând la digerarea hranei, metabolizarea energiei și sintetizarea vitaminelor. De asemenea, bacteriile din intestin pot ține la distanță bacteriile parazitare.⁹ Intestinul nostru le oferă bacteriilor o locuință și ele ne ajută să rămânem sănătoși.

Cum ar spune dr. Seuss, schimbul are loc pe o barcă, cu o jarcă, în maț, cu nesaț. Acesta se petrece peste tot și face în așa măsură parte din existența pe Pământ, încât nici măcar nu-l observăm. Schimbul funcționează de la începuturile vieții, când spermatozoizii iau cu asalt ovulul, până la sfârșitul ei, când viermii devorează leșul.

Fără îndoială, există o distincție între schimbul interuman și cel dintre alte organisme. Diferența e făcută de creierul uman, care este conștient de schimb. El ne permite să abordăm tactic procesul. Pe măsură ce creierul omenesc a învățat să gândească simbolic, am reușit să întrezărim valoarea potențială a lucrurilor. Mărfuri precum sarea, orzul și cacaua au fost niște forme timpurii ale banilor. Din momentul în care oamenii au început să producă mai mult decât puteau consuma, o mână de orz în plus a devenit un bun în schimbul căruia puteai obține altceva. Excedentul a devenit un simbol al valorii. Iar valoarea era dobândită prin schimbul cu un alt obiect. Excedentul a devenit monedă.

Transferul de energie care are loc prin schimbul unor mărfuri organice este ușor de înțeles, dacă acestea sunt apoi consumate în mod natural, ca hrană. Fără îndoială, pentru toate speciile, om sau animale, nevoia de energie joacă rolul unui catalizator primar în cadrul schimbului. Diferența este, din nou, că oamenii pot face schimbul energetic în mod tactic, înțelegând valoarea simbolică a acestuia și transformându-l în valoare convertită. Primii oameni care au făcut comerț cu produse alimentare, de exemplu carne sau orz, au făcut schimb de energie, dar într-un mod nou. Faptul că au schimbat mărfurile bogate în energie într-o manieră mai calculată demonstrează natura evolutivă a oamenilor.

Economistul evoluționist Haim Ofek întreabă în magistrala sa carte *Second Nature (A doua natură)*: „A fost schimbul un agent timpuriu al evoluției umane sau este doar un simplu artefact *de novo* al civilizației moderne?”¹⁰ El pune problema dacă schimbul este sau nu o forță evoluționistă: organismele ce practică schimbul au o probabilitate mai

mare de supraviețuire, de reproducere și de transmitere a „trăsăturii schimbului” către generațiile următoare. Schimbul — colaborarea — este ceva avantajos din punct de vedere evoluționist. Și există dovezi convingătoare că persoanele sociabile trăiesc mai mult.¹¹ Ulterior în carte, Ofek argumentează că schimbul interuman ar putea fi o continuare și o perfecționare a celui întâlnit la organisme primordiale. Dezvoltarea schimbului, de la microorganisme la regnul animal și de la triburile paleolitice la afaceriștii de pe Wall Street, dezvăluie progresul fascinant al unei forțe evoluționiste.

Ofek a observat niște tipare ale modului în care organismele aceleiași specii practică schimbul. De exemplu, furnicile și oamenii se bazează pe diviziunea muncii pentru a îndeplini mai eficient o sarcină. Unii membri ai aceleiași specii caută hrană, iar alții cresc pui. Organismele individuale responsabile pentru anumite părți dintr-un întreg ajung să se specializeze în acel domeniu. Iar un specialist își creează instrumente distincte pentru îndeplinirea sarcinii respective.

În cazul oamenilor, trebuie spus că am devenit conștienți de felul în care schimbul ne mărește șansele de supraviețuire. Această înțelegere a dus la crearea unor instrumente ce au stimulat cooperarea între noi, poate chiar depășirea altor specii. La început, ele au fost folosite pentru îndeplinirea unei sarcini simple, dar capacitatea creierului de a gândi simbolic le-a permis oamenilor să privească bunurile altfel decât ca pe niște obiecte fizice. Mărfurile perisabile au fost înlocuite cu obiecte neperisabile, de exemplu unelte agricole, arme și bijuterii, care au funcționat ca monede timpurii. Oamenii au reușit să vadă valoarea simbolică a